

Мр Добрила Бегенишић
Београд, Народна библиотека Србије

УДК 023-51:37(430)

ОБРАЗОВАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ БИБЛИОТЕКАРА У НЕМАЧКОЈ*

Општа карактеристика образовног система у Немачкој је федерално устројство. Такав модел образовања важи и за библиотекарe. Свака покрајина има сопствену образовану политику, али је та политика креирана у складу са оквирним смерницама које доноси Конференција при министарству културе, која је координирајуће тело на савезном нивоу. У свим покрајинама примењује се *Оквирни закон за високо школство*. У складу са овим законом и на основу својих потреба свака покрајина организује своју образовну политику.

Образовање библиотекара у Немачкој одвија се на три нивоа од којих први ниво чини такозвано стручно образовање (*Berufsausbildung*). Ово образовање карактерише двојни образовни систем, а траје три године. Након завршених трогодишњих студија добија се диплома и звање стручног сарадника за медије и информационе службе. Карактеристика овога образовања је да нема поделе између библиотека, архива и музеја. У првој и другој години студија изучавају се општи предмети, а тек на трећој години предвиђена је специјализација за жељене струке.

Други ниво је образовање на високим стручним школама или на универзитетима, које се завршава дипломским испитом или се стиче звање „*Bachelor*“. У Немачкој постоји девет таквих школа и један универзитет (у Минхену, Штутгарту, Франкфурту, Бону, Келну, Лајпцигу, ХанOVERу, Берлину, Потсдаму и Хамбургу).

* Као основа за овај чланак послужило је предавање проф. др Уте Краус-Лајхерт, одржано у Народној библиотеци Србије 1. новембра 2002. године. Предавање је допуњено подацима из литературе која је наведена на крају чланка.

Што се трећег нивоа тиче, ради се заправо о постдипломским студијама које трају две године. Услов за упис на ове студије је завршен факултет. Због превеликих трошкова и редуковања чиновничких места овај студиј се налази у фази реорганизације. Тренутно само једна школа у Немачкој пружа могућност за овакво образовање, а то је Баварска школа за чиновнике у Минхену. У трећи ниво убраја се такође и студиј где се стиче звање магистра наука. Ово звање се стиче након завршене високе стручне школе. Само две стручне школе у Немачкој пружају могућност стицања овог звања у области библиотекарства и информационих наука. То је Висока стручна школа у Келну, где се стиче звање „Master of Library and Information Science“ и Висока стручна школа за медије у Штутгарту где се на смеру Менаџмент у библиотекарству и медијима стиче звање „Master of Information and Communication“.

Промене које су захватиле друштво крајем 20. и почетком 21. века довеле су у питање традиционалне квалификације библиотекара. Како би се одредила нова улога библиотекара, у Немачкој је формирана радна група која је дефинисала профил библиотекара данашњице. Радна група се бавила питањем: „Која знања и компетенције мора да поседује библиотекар у данашњем информационом, технолошки високо развијеном и веома захтевном друштву?“ Детаљна истраживања су показала да се опис посла библиотекара потпуно променио. Тај посао данас може да обавља стручњак великих компетенција јер је његов посао веома сложен, а обављање тога посла подразумева добро сналажење у новим изворима информација, претраживање база података, набавку публикација на свим медијима, каталогизацију публикација, библиотечки менаџмент, рад са јавношћу, аутоматску обраду података, усавршавање и образовање, менаџмент, рад са корисницима... Занимање библиотекара се више не оријентише на институцију у којој ради, него на поље радних задатака које обавља. „Дипломирани библиотекар за научне библиотеке“ и „дипломирани библиотекар за јавне библиотеке“ нису више адекватна звања. Велике промене у опису радног места нужно захтевају и реформу образовања запослених у библиотеци, јер традиционални видови образовања не могу да одшколују стручњаке који би могли да одговоре на захтеве корисника у модерним библиотекама. Образовни систем мора да пружи могућност за стицање различитих компетенција: стручне и методске, социјалне, културне, привредне, технолошке и научне, а поред тога мора да буде усклађен са радним задацима библиотекара. У Немачкој се стога приступило реформи образовања библиотекара на свим нивоима. Најновије тенденције у образовању библиотекара су укидање неких смерова који се сматрају застарелим, затим спајање појединих школа или смерова и отварање нових. Укинута су високе школе у Франкфурту и Бону, до спајања је дошло у Келну и у Штутгарту, а нови смерови су отворени на многим школама.

Организација универзитетских студија у Немачкој

Студијски смерови на којима су се стицала звања „дипломирани библиотекар за јавне библиотеке“ и „дипломирани библиотекар за научне библиотеке“ данас више не постоје. Данашњи наставни програми се не оријентишу на институцију него на поље рада библиотекара.

Студиј траје седам или осам семестара и дели се на основни и главни део. Први део студија је основни. За време овога дела студија стичу се методолошка знања и социјалне компетенције. Предмети који се изучавају у овом делу студија су: Енглески језик за информатичка занимања, Основи библиотечке и информационе праксе и Технике рада, студија и презентације. Од типичних библиотечких предмета изучавају се: Информационе технологије, Менаџмент, Прикупљање и посредовање информација, те Рад у култури и медијима.

Посебна пажња током студија посвећује се пракси. Студенти су обавезни да током студија одраде две врсте праксе: кратку праксу (то је тзв. информативна пракса) и један семестар праксе у трајању од шест месеци, која представља посебно важан део студија. Главна пракса се одрађује након основног дела студија. Семестар праксе пружа могућност да се у пракси примене знања која су стечена у основном делу студија. Студенти бирају сами институцију у којој ће одрадити праксу. Она може да буде и изван Немачке. За време праксе студенти се налазе под надзором ментора. У семестру практичног рада студенти су дужни да направе и реализују неки пројекат. Теме пројеката су везане за свакодневну библиотечку праксу, нпр. конципирање услуга за одређену циљану групу или установу, затим конципирање и спровођење спонзорства, успостављање интранета за запослене, конципирање и реализовање изложби или других манифестација и слично.

Након семестра праксе студенти уписују главни део студија. Предмете у овом делу студија могу да изаберу сами. То могу бити предмети из следећих области: информационе технологије, менаџмент, информатичке услуге, рад у култури и медијима. У главном делу студија посебна пажња се посвећује интердисциплинарним пројектима. Циљ овакве организације је да студент стекне способности и компетенције које ће му омогућити да лако решава проблеме на које буде наишао у раду. Студенти раде у тимовима на неким пројектима који се тичу свакодневне радне праксе. То су пројекти везани за организовање и израду Web презентација, затим за менаџмент знања, припрему и израду разних статистичких извештаја, припрему годишњих извештаја и слично. Рад на овим пројектима пружа најбоље могућности за стицање крајњих квалификација, где је посебно значајна социјална компетенција која подразумева способност за тимс-

ки рад, иницијативу, свест о квалитету, способност преношења знања и жељу за успехом.

У току студија полагају се два главна испита - испит након основног дела студија који омогућава прелазак на главни део студија - и завршни испит, који се полаже на крају. У току студија полагају се различити испити писмено и усмено, затим се припремају реферати и стручни радови.

На крају студенти раде дипломски рад, а тему и ментора бирају сами. Време које им стоји на располагању за израду дипломског рада је три месеца.

Циљеви реформе образовања

Главни циљ који треба да се постигне реформом образовања библиотекарка је тзв. интернационализација студија, а то значи стицање диплома које ће бити интернационално признате, као и могућност да студенти у сваком моменту могу да наставе студије на неком од универзитета у иностранству. Поред тог циља приоритетни циљеви су још: увођење могућности степеновања студија и диплома у складу са тим (*Bachelor/Master*), повећање транспарентности студија, скраћење студија и припремање студената за доживотно учење. Генерална препорука *Оквирног закона за високо школство* је да студиј на коме се стиче диплома *Bachelor* траје најмање три, а највише четири године, а студиј на коме се стиче диплома *Master* најмање једну, односно највише две године. Дипломом *Master* стиче се право на израду докторске тезе и стицање академског назива доктора наука. Тачно звање које се стиче на студијама *Libray and Information Science* је „*Bachelor/Master of Information and Communication Science*“.

Credit point system

Једна од новина у реформи образовања у Немачкој је и увођење Credit point система. То је систем који пружа могућност стандардизованог обрачуна трошкова на студијама. Обим учења и истраживања се више не рачуна према наставном кадру, него се мери према студентима и њиховом учешћу на предавањима и семинарима. Врши се вредновање сваке студијске јединице, а прави се разлика између „положио“ и „није положио“.

Кредити обухватају: непосредну наставу, време за припрему и предавање наставног материјала, испит, припреме за испит, радове за време студија и завршне радове, те праксу. Основни услов за додељивање кредитних поена је доказ о постигнутим резултатима.

Стална конференција при министарству културе препоручује да се додељује 60 кредита у једној години студија, дакле 30 по семестру. То износи 240

кредита за четворогодишњи студиј. За један кредит узима се рад са једним студентом у времену од 30 часова. Укупно радно ангажовање може да износи 900 часова у току једног семестра (укључујући и време кад нема предавања), дакле 1800 у току једне студијске године.

Пошто је и ову новину наставни кадар прихватио веома сумњичаво, било је веома важно да се у реализацију пројекта укључе све колеге на које се односи ова новина и да се постигне сагласност међу њима. Систематско спровођење донетих одлука допринело је успешној примени овога система. Важан период био је период припрема, где су формиране радне групе од 3-5 чланова које су имале задатак да припреме основни нацрт. У фази детаљног формулисања и спровођења учествовали су стручњаци разних профила.

Усавршавање библиотекара у Немачкој

Значај стручног усавршавања запослених у библиотекама из дана у дан постаје све већи. Оваква ситуација условљена је не само применом нових технологија у библиотекама, већ и многобројним новим захтевима који се тичу услуга. Због свега тога доживотно учење постаје једина претпоставка успешног рада у библиотеци данашњице. Учење и време које је за то потребно утрошити спадају у потпуно равноправне и уобичајене радне задатке. Да би библиотекари могли одговорити на захтеве данашњих корисника потребно је утрошити много времена и новца на усавршавање. Када су библиотекари у питању сматра се да диплома застарева у року од три године. Према статистикама из 1997. године сваки други запослени у Немачкој користи могућности усавршавања.

Могућности усавршавања библиотекара су различите: читањем стручних књига и часописа, посетама конгресима, стручним семинарима и конференцијама, учешћем на предавањима, учењем од колега, студијским боравцима у иностранству, разменом стручњака, учењем на радном месту у самоорганизацији или у слободном времену, уз помоћ различитих медија.

Усавршавање библиотекара у Немачкој карактерише велика неуједначеност. Јединствен концепт не постоји. Организација је препуштена покрајинама или појединим институцијама. Иако је ситуација доста неуједначена понуда је ипак велика.

Усавршавање библиотекара у Немачкој нуде разне институције, удружења и друштва, поједине библиотеке, стручне школе и универзитети и остали понуђачи.

Надрегионалне установе које пружају могућност усавршавања су: Центар за библиотекарство на Високој школи у Келну (www.hbz-nrw.de/fortbildung), Реферат за образовање на Слободном универзитету у Берлину

(www.fu-berlin.de/weiterbildung) и стручни центри за јавне библиотеке. Центар за библиотекарство у Келну је централна установа за пружање услуга библиотекарима из универзитетских библиотека и библиотека високих школа, као и библиотекарима из других библиотека. У понуди овога центра налазе се семинари на тему електронске обраде података, библиотечке организације и менаџмента, руковођења, управљања и комуникације. Од великог значаја су и стручни центри који имају регионални карактер, а задужени су за усавршавање библиотекара из јавних библиотека.

Од појединих библиотека које пружају могућност усавршавања треба свакако поменути универзитетску библиотеку у Дортмунду (www.ub.uni-dortmund.de/FoBi/fobi), где постоји специјално одељење за усавршавање библиотекара у којем су запослена три стручњака. У понуди ове библиотеке налазе се стандардни курсеви (основни и напредни, који се одржавају у пролеће и у јесен), затим нуде се и тзв. информативни дани (тачно одређени дани у недељи када се пружају услуге библиотекарима), као и курсеви на актуелне теме.

Што се тиче понуде високих школа и универзитета предњаче: Хамбуршки колоквијум за библиотечки и информациони менаџмент (<http://www.bui.fh-hamburg.de>), Лајпцишки колоквијум за књижевство и штампарство, Висока школа за медије у Штутгарту [бивша Висока школа за библиотекарство и информационе науке и усавршавање библиотекара у Баварској (www.bibfib.de)].

Што се осталих појединачних понуђача тиче, у првом реду треба споменути удружења и друштва. То су Удружење немачких библиотекара (www.vdb-online.org), у оквиру ког се налази и Комисија за оцену стручног рада. Посебно значајна организација је стручно удружење *Библиотека и информација*, које је основано 2000. године и које данас представља највеће стручно удружење библиотекара у Немачкој (<http://www.bib-info.de>).

У групи „осталих“ понуђача истичу се Централа за набавку у библиотекама (<http://www.ckz-bibliotheksservice.de>) која нуди специјалне семинаре за руководеће кадрове, Радна секција за информисање и Бертелсманова задужбина.

Посебну врсту учења и усавршавања представља учење на даљину (e-Learning). Под учењем на даљину у ширем смислу подразумевају се сви облици учења у којима се као медиј за учење користе модерне мрежне технологије. Учење на даљину има својих предности, али и својих недостатака. Предности учења на даљину су просторна и временска прилагодљивост, индивидуализација учења, велики и актуелан спектар понуда, ефикасно учење захваљујући мултимедијалној обради садржаја, као и добар тренинг за коришћење нових медија. Недостаци учења на даљину су на пример то што је искључен социјални

елементат, што је потребна велика мотивација, што је недовољно усвајање градива, што дидактички концепти нису довољно развијени, а и техничке претпоставке такође недостају. Да би учење на даљину било успешно потребно је да се планирање и развој мултимедијалних понуда постматра као мултидисциплинарни пројекат. У његовој реализацији треба да учествују стручњаци различитих профила: информатичари, дизајнери, дидактичари медија, педагози и други стручњаци. Понуду ове врсте усавршавања у Немачкој могуће је наћи на следећим адресама:

<http://www.bibweb.de>

<http://www.akademie.de>

Шта запослени мисле о усавршавању?

Веома су занимљиви резултати анкете која је спроведена међу запосленима у библиотекама. Преовладава мишљење да се у великој мери разликује оно што радници желе и оно што претпостављени траже од усавршавања.

Испитивања су показала да су потребе за усавршавањем разноврсне, а односе се пре свега на обучавање за рад помоћу нових технологија, менаџмент, изградњу односа са сарадницима, обуку за рад са корисницима, тј. за рад у јавном сектору, обуку корисника, комуникацију на радном месту, економично размишљање и организацију, реторику, енглески, развој личних предиспозиција.

Занимљиви су одговори на питање каква је идеална организација усавршавања.

Према анкетама запослени су мишљења да би идеална организација усавршавања била када би трајала максимално три дана, када би била финансијски повољна, када би у дане усавршавања запослени био ослобођен доласка на посао и када би се усавршавање одржавало максимално 200 км од места у коме се ради. Ако се усавршавање организује у месту боравка препоручује се да се налази на месту које је лако достижно градским превозом. Веома је битно и да се добије потврда о учешћу на усавршавању.

Литература

1. Chmielus, Claudia: Vom Allroundgenie zum Informationspezialisten? Der Trend in den deutschen Ausbildungsinstituten. In: Bibliotheksdienst, Heft 11, 96, str. 81-89.
2. Bernhardt, Ursula: Die Ausbildung für den Bibliotheksdienst an wissenschaftlichen Bibliotheken in Baden-Württemberg. Чланак преузет са Интернета: <http://www.ub.uni-freiburg.de/eucor/infos/10-1997/02.html>.

3. Barth, Dirk: Veränderungen im Aufgabenspektrum des wissenschaftlichen Dienstes an Hochschulbibliotheken. Marburger Überlegungen und Erfahrungen: Marburg 1997: <http://archiv.ub.uni-marburg.de/sonst/1998/0001.html>.
4. BERFUFSBILD 2000: Bibliotheken und Bibliothekare im Wandel, Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheksverbände, Wiesbaden, 2000.

Резиме

У раду је у најкраћим цртама представљен концепт образовања и усавршавања библиотекара у Немачкој. Као основа за овај рад послужило је предавање проф. др Уте Краус-Лајхерт, одржано 1. новембра 2002. године у Народној библиотеци Србије, а допуњен је подацима из литературе.

Образовни систем у Немачкој је федерално уређен, што значи да свака покрајина има своју образовну политику усклађену са својим потребама. Покрајински концепти образовања су у складу са *Оквирним законом за високо школство* који важи за целу Немачку. Програм студија за библиотекарство тренутно се налази у фази реорганизације: неки традиционални смерови се укидају, неки се спајају, а најчешће се отварају нови. Реформа образовања се оријентисе на опис посла библиотекара, а не на институцију у којој ради. Главни циљеви реформе су интернационализација студија, могућност степеновања, повећање транспарентности студија и припремање студената за доживотно учење.

Велика пажња се такође посвећује усавршавању библиотекара, иако за то у Немачкој не постоји јединствен концепт. Организација је и овде у надлежности покрајина или појединих институција. Али без обзира на то, могућности усавршавања су ипак велике. Усавршавање нуде разне институције, удружења и друштва, поједине библиотеке, стручне школе и универзитети, као и остале организације.

Мр Добрила Бегенишић Образование и усовершенствование библиотекарей в Германии

Резюме

В труде в общих чертах представлен концепт образования и усовершенствования библиотекарей в Германии. Основой этого труда послужило преподавание профессора др Уте Краус-Лейхерт, состоявшееся первого ноября 2002-ого года в Народной библиотеке Србии, а он дополнен данными из литературы.

Образовательная система в Германии устроена федерально, а это значит, что каждая область имеет свою образовательную политику, согласованную со своими потребностями. Областные концепты образования в полном соответствии с *Ориентировочным законом для учреждений высшего образования*, действующим во всей Германии. Программа обучения библиотечному делу в настоящее время находится в фазе реорганизации: некоторые традиционные уклоны отменяются, некоторые соединяются, а чаще всего открываются новые. Реформа образования ориентируется на описание работы библиотекаря, а не на институцию, в которой он работает. Главные цели реформы - интернационализация обучения, возможность достижения разных степеней, увеличение транспарентности обучения и подготовка студентов к пожизненному обучению.

Большое внимание уделяется и усовершенствованию библиотекарей, хотя в связи с этим в Германии нет единственного концепта. Организация и здесь находится в компетенции областей, или отдельных институций. Но, несмотря на это, возможности усовершенствования все таки большие. Усовершенствование предлагают разные институции, объединения и общества, некоторые библиотеки, специальные школы и университеты, а также и другие организации.

Dobriła Begenišić, M.A.
Education and Specialization of the Librarians in Germany

Summary

The Concept of Education and Specialization of the Librarians in Germany, is briefly describe in the Paper. The Lectures of the Professor Ute Kraus-Lajher Ph.D, held in the National Library of Serbia, in November, 2003, has served as basis for this Work, complemented with datas from Professional Literature.

The educational System in Germany is organised federatively, meaning that each Province has its own educational policy, according to its Needs. The Province Concepts of Education are in accordance with the Framework of the Law for High School Education, which is valid for the entire state of Germany. The program of Studies for Librarianship is presently in the phase of re-organisation: some old traditional courses are cancelled, some are associated with others, but most frequently new courses are opened. The Reform of the Education is oriented to the description of the Librarian work, and not to the Institution where he works. The main goals of this Reform are the internationalization of the Studies, the possibility of graduation, the increasment of the transparancy of the Studies and the preparation of Students for perpetual learning.

A great attention is consecrate to the specialization of Librarians, although there is no unique concept for that in Germany. The organization is in the competance of Provinces or specific Institutions. But inspite all that, the possibilities for specialization are numerous. Various Institutions, Associations and Societies, some Libraries, Professional Schools and Universities are giving the possibility for the Specialization.